

Behandlingsmetoder og medikamentbruk i arabisk folkemedisin

Av tannlege Johnny Grøthe

De forskjellige folkeslags innbyggere har opp gjennom tidene utviklet sin egen form for ivaretagelse av helse og velvære, folkemedisin. Et godt innblikk i folkemedisinen hos innbyggerne på den arabiske halvøy får vi i den medisinske seksjonen i et museum i emiratet Sharjah.

I 1998 proklamerte Unesco emiratet Sharjah – ett av de sju emiratene i De forente arabiske emirater – som «The Cultural Capital of The Arab World». Bakgrunnen for denne hedersbetegnelsen var at emiratet har en lang rekke kulturelle institusjoner innen kunstarter, vitenskap og nasjonal arv. Emiratet har ikke mindre enn 24 museer, og ett av disse er Sharjah Heritage Museum. Dette «folkemuseet» har en lang rekke seksjoner som holder hus

i emirens gamle og omfattende boligkompleks. Det ligger som en lav og lavmælt oase inne i det nye Sharjahs himmelstrebende arkitektonisk estetiske perler. Emiratene har noen av verdens mest spektakulære bygninger – og nye springer stadig opp etter hvert som «gamle» bygninger jevnnes med jorden; de rekker ofte ikke å bli mer enn 25 år gamle.

MEDICINE SECTION • En av seksjonene i Sharjah Heritage Museum er Popular Medicine Section. Gamle bosetningers tidligste form for ivaretagelsen av innbyggernes helse, folkemedisinen, bygget på erfaringer menneskene etter hvert gjorde blant annet om planters/urters legende innvirkning på forskjellige lidelser og skader

Sharjah Heritage Museum er innredet i emirens gamle boligkompleks i forgrunnen. Bak ser vi noe av det moderne Sharjah.

– og pleie av lidelsene for å hindre større skader og lette «pasientenes» ubehag. Dette var trolig blant de første tiltakene menneskene gjorde for å verne om seg selv og sin helse. Det kan derfor slutes at folkemedisinen på Den arabiske halvøy daterer seg tilbake til tidsrommet da de første bosetningene i området oppsto. Vi vet av utgravinger og funn i regi av Sharjah Archaeological Museum at de første faste bosetningene i Sharjah oppsto for om lag 6 000 år siden. Området ble da kalt Sarcoa, og klimaet ga grunnlag for stor fruktbarhet, det hadde langt fra det ørkenpreg som senere fulgte.

Behandling av tonsillitt, enten med en slags massasje eller med et sitronholdig omslag.

Salvebehandling av konjunktivitt.

Behandling av kuma med påsmøring av en leiraktig urteblanding.

Behandling av beinbrudd med en urteholdig bandasjering.

I dag er store områder kultivert og oppdyrket ved hjelp av en kunstig vanning, noe som igjen på en dramatisk måte har endret mye av områdenes flora.

Trolig fantes det derfor i førhistorisk tid andre vekster enn de vi i dag kan finne i området, deriblant også vekster som innbyggerne nyttiggjorde seg i sin folkemedisin. Men ikke bare botaniske vekster inngikk i folkemedisins remedier; de brukte også legemidler av animalsk og mineralsk opprinnelse. Etter at islam fikk innpass i området på 600-tallet ble også religiøse aspekter tatt i bruk som en sideeffekt og forsterkning av midlenes virkemåte, kanskje var også tidligere, gamle trosretninger brukt i samme hensikt.

Det har ikke vært mulig, tross oversetterhjelp, å finne norske, engelske eller latinske navn på alle behandlingsformer, planter og urter. Noe av forklaringen kan være at det er oppgitt lokale navn eller at planten/urten er lokal uten tilsvarende forekomst hos oss eller i andre europeiske land. Oversetterproblem oppstår dessuten fordi mange navn kan være forskjellige i de forskjellige arabiske land og regioner.

KJENTE LIDELSER • Mange lidelser hadde samme karakter og kjennemerker som nåtidens sykdommer. Således var kuma (arabisk: Khaz-Baz) en velkjent lidelse, en infeksjon som også da hadde epidemisk karakter blant barn og ungdom. Til behandling av den ble brukt en blanding av aloe og al-maghar som kan være en malmholdig leire. Blandingen ble smurt på det affiserte området i kjeve- og halsregionen.

Brenning kunne foretas både med varme steiner og brennjern.

Betente mandler (tonsillitt) ble behandlet ved å løfte opp halsområdet med fingrene eller med en bandasje laget med uttrekk av sju sitroner, antallet «måtte» være sju.

Kopping (arabisk: al-Hiyammah al-Khabanah) er kjent fra mange folke medisiner, således også i arabisk. Instrumentet som ble brukt i Sharjah, var (som mange andre steder) et uthult horn av animalsk opphav, gjerne fra okse eller geit. Behandlingen er av de eldste kjente i området og ble anvendt i hoderegionen, på leggene eller på ryggen. Hensikten var å suge ut «dårlig» blod som et ledd i å behandle en sykdom.

Konjunktivitt (øyebetennelse) var en velkjent lidelse her som i mange andre sivilisasjoner, vi vet således at i det antikke Roma var øyelidelser og tannpine av standardlidelsene. På museet i Sharjah finnes også informasjon om tenner og tannbehandling om enn i begrenset omfang, mest i form av anbefaling om omslag eller inntak av urteblandinger mot tannverk, men behandling av konjunktivitt er mer omfattende omtalt. Den arabiske betegnelsen er Ramad al-Eyon som betyr såre øyne. Ofte var det barn som ble angrepet av denne lidelsen, og

mødrene behandlet barnas øyne med en salve, men ingen av medikamentene har det lyktes å finne europeiske navn på.

BRENNING • Varmebehandling eller brenning (al-Wassam); vi ville kanskje kalle det kauterisering, ble brukt som en siste utvei når all annen behandling slo feil. Instrumentet – et varmt jernstykke eller en varm stein – ble enten plassert direkte på behandlingsstedet og holdt der (a-Mekhabad) eller beveget rundt i behandlingsområdet (a-Merkaz). Brenning ble også brukt ved behandling av dyr og ble da kalt «b-Bakarah we Kaoud». Dette er navnene på henholdsvis hun- og hankjønn av kamelunger.

De gamle romerne brukte brenning av tannkjøttet ved behandling av smerter i tenner og tannkjøtt. All slik behandling var sikkert smertefull hvis instrumentet var sterkt oppvarmet – uten bedøvelsesmidler av betydning. Om slik brenning av tannkjøttet ble brukt i arabisk folkemedisin gis det ingen opplysninger om i museet i Sharjah.

Også beinbrudd ble behandlet, da med et omslag eller en bandasjering med et tøyestykke oppvarmet i et opp-

Kopping.

kok av al-Anzarout = en type mjelt (av erteblomstfamilien), sidr = en type kristtorn og al-Azfarah = en tistelplante.

OVER ETT HUNDRE

BLANDINGER • Alt i alt sto det i folkemedisinen til rådighet om lag ett hundre forskjellige blandinger av urter, animalske produkter og mineraler.

Mahlab eller mahaleb er små runde korn av en plante i rosefamilien. Medikamentet kunne brukes som omslag rundt hodet mot hodepine, det skulle også være virksomt mot tannpine, ryggplager, hepatitt, anemi, nefritt og urinveisplager.

Zahferan = safran ble brukt i behandling av prostatabesvær, for begge kjønn skulle dette medikamentet også virke fremmende på seksualaktiviteten.

Al-saber = aloe skulle, foruten å virke mot kusma, være brukbart mot leddplager, astma, magevondt, nefritt, allergi og hysteri!

Kerkem = gurkemeie var brukbart mot hoste, kroppssmerter og allergi.

Qert er navnet på et tre (av kløverfamilien?) som vokser i Emiratene. Fruktkapslene av treet ble spesielt brukt av sjømenn for å beskytte mot affeksjoner av salt, mot påvirking

av sterk sol og mot infeksjoner i munnen.

Hanah = henna kunne foruten i skjønnhetspleie brukes mot stress og håravfall, og det beskyttet huden mot mikrober. Kanskje er hennamaling, som fortsatt er svært utbredt som skjønnhetstiltak, ikke uten en viss effekt i infeksjonsforebygging.

Afis er en (bitter?) grønnsak som skulle virke mot tannpine, dessuten kunne den regulere blodtrykket og virke mot hoste og opphovning.

Nil blau = indigoplanten skulle virke mot feber. Mer spektakulært var det at det skulle virke styrkende for en elsker når det ble tatt tre dager før bryllupet.

Ellers ble det anbefalt en rensing av hele fordøyelsessystemet og kroppen som helhet med en blanding av rosevann og safran. Blandingen skulle drikkes, men først ble noe av blandingen helt på en skål og sitater fra Koranen ble «skrevet» i blandingen først.

Folkemedisinske tiltak har vært utbredt i Emiratene helt til våre dager, men med den eksplosjonsaktige samfunnsutviklingen som startet med oppdagelsen av oljeforekomstene på 1960-tallet, er den avløst av et moderne medisinsk helsestell. Det kan i dag måle seg med de beste i den vestlige verden.

